SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1485

av Ilan De Basso m.fl. (S)

Stärkt skydd av Vättern som nationellt riksintresse för vattenförsörjning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för ett starkare skydd för Vätterns vatten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vättern är en av Sveriges viktigaste naturresurser och en strategisk tillgång för landets framtida dricksvattenförsörjning. Sjön försörjer redan i dag ett stort antal människor med dricksvatten och har potential att få en ännu större betydelse för vattenförsörjningen i framtiden.

Sjön försörjer cirka 350 000 personer, och enligt de regionala utvecklingsplanerna kommer denna siffra att stiga till över 800 000 invånare när även Örebro, Kumla, Hallsberg och delar av Mälardalen inkluderas. Tillgången till säkert dricksvatten är också en viktig del av Sveriges krisberedskap och civila försvar. Det är därför inte rimligt att skyddet av en av landets viktigaste dricksvattentäkter enbart ska vila på lokala och regionala insatser. Vättern är en angelägenhet för hela Sverige och tillhör inte bara de kommuner som ligger runt sjön. Den är en nationell naturresurs och en strategisk tillgång för Sverige.

Vättern är en djup och ekologiskt känslig sjö med en lång omsättningstid för vattnet. Det innebär att föroreningar kan få långvariga konsekvenser och att det kan ta mycket lång tid innan miljöskador återhämtas. Vättern omfattas redan av flera viktiga skyddsbestämmelser, bland annat Natura 2000 och riksintressen för naturvård, friluftsliv och yrkesfiske. Dessa skydd är betydelsefulla, men de motsvarar inte fullt ut sjöns strategiska betydelse som dricksvattenresurs. Det behövs därför ett tydligare och mer sammanhållet nationellt skydd med vattenförsörjningen som ett uttryckligt huvudintresse.

Det finns flera hot som behöver tas på största allvar. PFAS och andra långlivade miljögifter utgör en särskild utmaning. Vätternvårdsförbundet har uppmärksammat förhöjda PFAS-halter och behovet av åtgärder för att minska tillförseln av dessa ämnen. Även utsläpp från industrier, avloppsreningsverk, jordbruk och andra verksamheter behöver förebyggas och kontrolleras. Vidare måste riskerna från förorenade områden, historisk ammunition och verksamheter med potentiell påverkan på vattenmiljön hanteras långsiktigt.

Det är också viktigt att framtida etableringar och exploateringar, däribland gruvverksamhet, prövas med hänsyn till Vätterns särskilda känslighet och betydelse för dricksvattenförsörjningen. Även sjöns tillrinningsområde behöver omfattas av ett tillräckligt skydd, eftersom verksamheter långt från strandlinjen kan påverka vattenkvaliteten.

Utgångspunkten måste vara försiktighetsprincipen. Det ska inte krävas att en allvarlig miljöskada redan har inträffat innan samhället agerar.

I regeringens proposition om totalförsvaret 2025–2030 (prop. 2024/25:34) lyfts vikten. av att säkerställa robusta samhällsfunktioner, särskilt vad gäller livsmedelsförsörjning, infrastruktur och vattenförsörjning. Enligt MSB:s nationella risk- och förmågebedömning från 2023 är vattenförsörjning ett av de mest sårbara områdena i svensk krisberedskap. Trots det saknas ett tydligt skydd i lag för särskilt strategiska vattenkällor, såsom Vättern.

Miljöbalkens hänsynsregler och EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) ger Sverige ett tydligt ansvar att skydda vattenresurser av betydelse för människors hälsa. Det är dock uppenbart att dessa inte tillämpas med tillräcklig kraft när det gäller Vättern. Regeringens egna utredningar, bland annat SOU 2021:81 En säker tillgång till dricksvatten, bekräftar detta – men förslagen har ännu inte lett till skarpa lagändringar. Detta är anmärkningsvärt och oroande. Vätterns status som dricksvattentäkt, Natura

2000-område och del av ett Unesco-biosfärområde (Östra Vätterbranterna) förpliktigar till särskild försiktighet och långsiktighet. Det räcker inte med punktvisa insatser – ett samlat och rättsligt bindande skydd behövs, liknande det som införts för Vänern genom samordnade vattenskyddsplaner.

Vättern är alldeles för viktig för att skyddet ska vara otillräckligt eller splittrat mellan olika regelverk och ansvariga aktörer.

Vättern måste få ett starkare nationellt skydd. Hela sjön bör pekas ut som riksintresse för vattenförsörjning och staten måste ta ett tydligare ansvar för att säkra dess framtid. Rent vatten är en förutsättning för ett tryggt och hållbart Sverige.

Ilan De Basso (S)

Johanna Haraldsson (S) *Azra Muranovic (S)*